

yük kafiler halinde buraya gelir, mal alıp satarlardı. Sivas'tan dört yana giden ticaret yolları üzerinde de küçük ticaret merkezleri bulunuyordu.

İhraç mallarının başında her çeşit kumaş, halı, kilim, ipek ve pamuk gelirdi. Germiyan, Denizli ve Alaşehir'de dokunan kumaşlar dış pazarlarda rahatlıkla alıcı buluyordu. Diyarbakir, Siirt, Alaşehir ve Balıkesir yöresinde üretilen ipek ve ipekli kumaşlar, İstanbul ve Avrupa pazarlarına sevkediliyor ve buralarda emsalleriyle rahatlıkla rekabet edebiliyordu. Anadolu'da dokunan halı ve kilim, dayanıklılığı ve zarafeti ile Avrupa'da "deniz aşırı halıları" diye şöhret yapmıştı. Meşhur seyyah İbn Battûta, Anadolu'da dokunan halı ve kilimlerin Suriye, Mısır, Irak, Hindistan ve hatta Çin'e kadar gönderildiğini yazmaktadır. İhraç malları arasında pamuk birinci sırayı alıyordu. Pamuk, Avrupa pazarlarında Mısır, Suriye ve Kıbrıs pamuğuyla rekabet ediyor ve kolaylıkla alıcı buluyordu. Kütahya, Ulukışla, Amasya ve Bayburt çevresinde çıkarılan gümüş madeni ile Foça, Şarkîkarahisar, Ulubat ve Kütahya'da elde edilen şap madenleri de bol miktarda ihraç ediliyordu. Bunların yanında Germiyan atları, çeşitli av kuşları, koyun ve keçi de önemli miktarda gelir getiriyordu. Bütün bunlar, Anadolu'da halkın Beylikler devrinde refah içinde yaşadığını ortaya koymaktadır.

Anadolu beylikleri zamanında gerek mimari gerekse oymacılık, alçı tezyinatı ve nakış sanatlarında oldukça güzel eserler verilmiş, bunların bir kısmı günümüze kadar gelmiştir. Beylikler içinde mimari ve oymacılık alanında en ileri seviyede olanlar Karamanoğulları ve Eşrefoğulları'dır. Karaman'daki Hatuniye Medresesi, Emir Mûsâ Kümbeti, İbrâhim Bey İmaret ve Çeşmesi, Konya'da Hasbey Dârülhuffâzi ile Beyşehir'de Eşrefoğulları'na ait cami ve medreseler bunun güzel örnekleridir. Aydınoğulları'ndan İsâ Bey'in Selçuk'taki muazzam camininin kapı ve pencere süslemeleri ile Menteşeoğlu İlyas Bey'in Milas ve Balat'taki mermerden yapıları ve süsleri bu beyliklerin mimari gücünü aksettirmektedir.

Tahta ve taş oymacılığında Karaman, Eşref, Aydın ve Menteşeoğulları çok ileri durumda idi. Aksaray'daki İbrâhim Bey Camii'nin minberi, Ürgüp'ün Damsa köyündeki Taşkın Baba Camii'nin mihrabı, Birgi'deki Aydınoğlu Mehmed Bey Ca-

mii'nin, Kastamonu'da İbn Neccâr (Eli-güzel) Camii'nin yine ağaç oyma mihrabı bu sanatın en güzel örneklerini teşkil etmektedir. Çincilikte de yine Karaman ve Eşrefoğulları birinci sırada idi. Karaman'da İbrâhim Bey İmaret ve Mescidi'nin mihrabı, Beyşehir'de Eşrefoğlu Camii'nin çinileri çok değerlidir. Anadolu beyliklerinde alçı, nakış ve oymacılık sanatları da gelişmiş durumda idi. Özellikle Karaman ve Kastamonu'da bu sanatların en güzel örnekleri bulunmaktadır.

BİBLİYOGRAFYA :

Halil Edhem [Eldem], *Düvel-i İslâmiyye*, İstanbul 1297; Uzunçarşılı, *Anadolu Beylikleri*; Himmet Akın, *Aydınoğulları Tarihi Hakkında Bir Araştırma*, İstanbul 1946; P. Wittek, *Menteşe Beyliği* (trc. Orhan Şaik Gökyay), Ankara 1964; Metin Sözen, *Anadolu Medreseleri*, İstanbul 1970; Yaşar Yücel, *Kadı Burhaneddin Ahmed ve Devleti (1344-1398)*, Ankara 1970; a.m.f., *Çoban-oğulları Candar-oğulları Beylikleri*, Ankara 1980; Osman Turan, *Selçuklular Zamanında Türkiye Tarihi*, İstanbul 1971; Oktay Aslanapa, *Türk Sanatı*, İstanbul 1973, II. c.; Mustafa Çetin Varlık, *Germiyanogulları Tarihi (1300-1429)*, Ankara 1974; Cl. Cahen, *Osmanlılar'dan Önce Anadolu'da Türkler* (trc. Yıldız Moran), İstanbul 1976, s. 296 vd.; Bosworth, *İslâm Devletleri Tarihi*, s. 269-328; Şahabettin Tekindağ, "Teke-eli ve Tekeoğulları", *TED*, sy. 7-8 (1977), s. 55-70; a.m.f., "Karamanlılar", *İA*, VI, 316-330; Faruk Sümer, "Ramazanoğulları", *İA*, IX, 612-620.

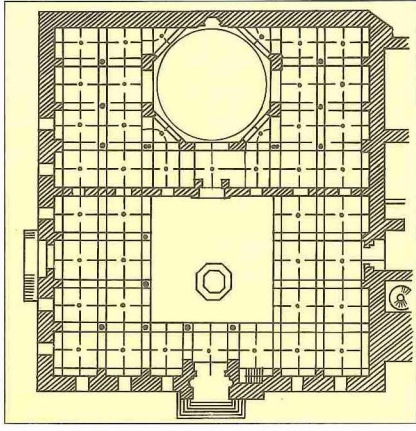
HAKKI DURSUN YILDIZ

Sanat. Anadolu Beylikler devrinin sanatı, Anadolu Selçukluları ile Osmanlı sanat devreleri arasında bir ölçüde kısa süren, temel üslup özellikleri bakımından farklı gelişmeler gösteren, anlaşılması güç bir dönemdir. Yakın zamana kadar bazı araştırmacılar bu devreyi sanat bakımından kişiliksiz veya üslupsuz olarak nitelendirmişlerdir. Başlangıç ve sonrasında Anadolu Türk sanatının iki önemli safhasına bağlanan, bir anlamda Selçuklu sanatından Osmanlı sanatına geçişi sağlayan bu devre siyasi ve sosyal tarihin çalkantılı fakat zengin izlerini de taşımaktadır. Anadolu'nun farklı bölgelerinde değişik gelişme çizgilerine sahip bu mimari her bir beylikte ayrı özellikler göstermiş, ancak sonunda Osmanlı sanatının esaslarını hazırlayan gelişmeleri meydana getirmiştir. Bu devrede Anadolu'nun parçalı siyasî görünüşüne rağmen inşaat faaliyeti büyük bir hızla devam etmiş, Karamanoğulları'nda olduğu gibi bazı bölgelerde Selçuklu geleneği sürerken Saruhanoğulları ve Osmanlı beyliklerinde görüldüğü üzere de

yeni arayışlar, denemeler ve uygulamalar ortaya çıkmıştır. Bu gelişmeleri tesbit eden son araştırmalar, Beylikler döneminin mimari ve küçük sanatlar bakımından çok canlı bir iç yapıya sahip olduğunu açıkça göstermiştir.

Anadolu'daki yönetimin çok başlı olması sebebiyle Beylikler devri sanatı için kesin bir başlangıç tarihi vermek pek mümkün değildir. Klasik ölçü ve esaslarına ulaşmak üzereyken Moğol istilası sonucu önemli derecede çöküntüye uğrayan Selçuklu mimarisi, plan şemaları ve süsleme unsurları ile belirli gelenekleri bir kısım beyliklere devretmiştir. Selçuklu kültürünün çözülmesiyle birlikte değişen siyasi ve ticari konumları sebebiyle bazı şehirler önemini kaybederken diğer bazıları yeni kurulan beyliklerin hâkimiyet alanlarında parlak gelişmelere sahne olmuştur. Meselâ Erzurum, Sivas ve Kayseri eski önemini kaybederken Adana, Konya, Manisa, Bilecik ve İznik gibi daha batıdaki şehirlerin gelişimi hızlanmıştır.

Mimari üslûplardaki farklılıklar cami tiplerinde çok bârızdır. Çok sayıda ve yaklaşık eş büyüklükteki birimlerle belirlenen bölümlü cami tipi, Selçuklular'da görülen ve hatta Osmanlılar'da da devam eden bir örnektir. Bu çok destekli cami geleneği Beylikler devrinde de denenmiştir. Beyşehir'deki Eşrefoğlu Camii (1297) pek çok bakımdan Selçuklu geleneğini devam ettiren bir eserdir. Yapının planında mihrap duvarına diik olmak üzere altı sıra ahşap destek dizisi ile ana mekân yedi nef bölünmüştür. Orta nef daha geniş ve biraz da yüksek tutularak bu kesimin önemi belirtilmiştir. Mihrap önü kubbesi bu nefte bulunan önemli bir unsurdur. Dışta piramit şeklinde bir külâhla örtülen kubbe mihrap yönünde duvara, diğer yönlerde ise üç sivri kemere oturtulmuştur. Kubbenin iç yüzeyi Selçuklu geleneğine uygun olarak sırlı tuğla ve çinilerle bezenmiştir. Geçişler yelpaze şeklindeki üçgenlerle sağlanır. Taçkapı muhteşem bir cephe düzeninin ortasında olup 1297 tarihli kitâbesiyle dikkati çeker. Buradan girilince sivri kemerli bir geçitle âdeta ikinci bir taçkapı daha belirir ki orta nef açılan bu kemer tamamen sırlı tuğla ve çinilerle kaplı olup burada yer alan çini kitâbe 1299 tarihini vermektedir. Büyük ölçülü mihrap firûze, mor ve lâcivert çinilerle Selçuklu geleneğine bağlıdır. Bütün bunlardan başka yapıyı önemli kılan husus ahşap işçiliğindeki zenginlik-

Osmanlı mimarisine esas teşkil eden Manisa Ulucamii planı

tır. Çatıyı destekleyen kırk sekiz adet ahşap destek mukarnaslı başlıkları, tavan kirişleri ve konsollardaki çok renkli nakışları ile günümüze kadar gelebilen nâdir örnekleri sergiler. Ceviz ağacından yapılmış muhteşem minber, Eşrefoğlu Süleyman Bey'in adı ile eserin ustası İshak'ın adını veren kitâbeleri bakımından da ayrıca önem taşır. Bu yapıda görülen mimari özellikler Batı Anadolu örneklerinde de görülür. Birgi'deki Aydınoğlu Mehmed Bey'in yaptırdığı Ulucami (1312), genelde ahşap örtülü bir çatı ve mihrap önündeki kubbesi ile dikkati çeker. Yakın bir merkezde Selçuk'ta 1374'te inşa edilmiş olan İsâ Bey Camii, kitâbesinde Şamlı olduğu belirtilen (Mimar Ali b. Dimaşki) bir usta tarafından yeniliklerle dolu bir eser halinde yükselir. Avlu ve kapalı kısım olmak üzere iki bölümlü planlanan eserin avlusu düz çatılı revaklarla çevrili olup ortada sekizgen bir havuza sahiptir. Kapalı kısım, mihrap duvarına paralel uzanan iki nef ve bunları ortada kesen eş büyüklükte iki kubbe ile ilgi çekici bir plana sahiptir. Artuklu camilerinden gelişen bu şema avlu ile birlikte düşünüldüğünde hemen birkaç yıl sonra yapılacak olan Manisa Ulucamii'nin hazırlığı şeklinde yorumlanabilir. Beylikler devri mimari sanatı bakımından bu yapının getirdiği bir başka önemli yenilik dış cephede kendisini göstermektedir. Avlu boyunca uzanan muhteşem batı cephesi, genelde iki katlı bazan üçüncü kat izlenimi verecek biçimde pencerelerle teşkilâtlandırılmıştır. Bu cephedeki mermer kaplamalar, mukarnaslı kornişler ve çok renkli taş işçisi-

liği ile düğümlü geçmeler Suriye yapıları ve Zengî mimarisini hatırlatır. Bu cephede ilk devir Osmanlı camilerinin, Bursa ve Edirne'deki eserlerin ilk belirtileri kolayca farkedilmektedir. Büyük ölçülü ulucamilerin dışında yaygın tip, tek kubbeli kübik iç mekânli örneklerdir. XII ve XIII. yüzyıldan beri uygulanan bu tip özellikle Konya çevresinde başarılı örnekler vermiştir. Beylikler devrinde daha büyük ölçülerde tekrarlananlar Eski Çine'deki Ahmed Gazi ve Balat'ta İlyas Bey camileridir. Bu camiler, kubbe tekniğinin ve geçiş unsurlarının geliştirilmesi bakımından dönemin mimarisine önemli katkılarda bulunmuşlardır.

Bu dönemin dikkati çeken bir dinî yapı biçimi de planına göre yan mekânlarının fonksiyonu bakımından "zâviyeli" veya "tabhaneli" deyimleriyle tanımlanan tiptir. Tekkenin öncüsü zâviye veya tabhane birimlerinin orta kesiminde genişçe bir ibadet mekânının yer aldığı bu planın ilk ve önemli örnekleri İznik ve Bursa'daki Orhan devri camileridir.

Beylikler devri cami mimarisinin Osmanlı devrine aktarılan temel biçimlerini Manisa'da Saruhanoğulları'nın yaptırdığı Ulucami'de (1376) buluyoruz. Burada ilk defa kareye yakın dörtgen bir alan ortadan ikiye ayrılmakta, bir yarısı namaz kılınan mekân, öbür yarısı ise revaklı avlu için kullanılmaktadır. Kapalı alan, mihrap duvarına paralel dört sıra desteğin ortasında yer alan büyük bir kubbe ile dikkati çeker. 10 m. çapındaki kubbe sekizgen ayak sistemine oturmakta, onu üç taraftan çeviren sütunlu mekânlar ikinci plana geçmektedir. Böylece bir yandan Artuklu bölgesinde belirginlik kazanan mihrap önü kubbesi

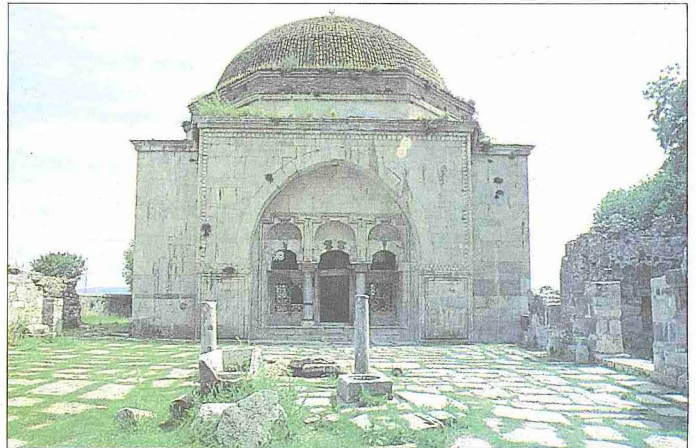
öne çıkmakta, öte yandan sekiz destekli Osmanlı camilerinin ana tipini müjdeleyen bir örnek kişiliğini bulmaktadır. Bu yapıda görülen diğer özellik, ortasında bir havuz bulunan revaklı avludur. Enlemesine tek sıra, yanlarda ise çift sıra desteklerle kuşatılan açık avlu, daha sonra Osmanlı selâtin camilerinde değişmez bir unsur olarak ortaya çıkan kubbelerle örtülü revakların çevrelediği şadırvanlı avlunun hazırlayıcısıdır.

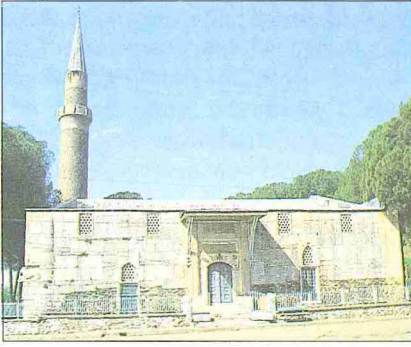
Beylikler devri cami mimarisinin önemli gelişmelerinden biri de son cemaat yerinin belirlenmesi ve böylece hareketlenen cephe düzeninin zenginleştirilmesidir. Özellikle tek kubbeli camilerin giriş cephesinde yer alan üç veya beş bölümlü kısım, Osmanlı camilerinde her bir bölümün üstü tonoz veya kubbeye örtülerek daha da geliştirilecektir. Balat'ta (Miletos) İlyas Bey Camii'nde (1404) görüldüğü gibi özellikle giriş cephesi başta olmak üzere dekorasyonda bir hareketlilik ve zenginleşme göze çarpar. Batı Anadolu'ya yaklaştıkça çok renkli taş işçiliği, mermer, porfir ve somaki kakma teknikleri, taş şebekeler yaygınlaşır.

Mimari tezyinat bakımından geometrik süslemelerle bitki süslemeleri taş kapılarda aynı oranda kullanılarak dengelenmekte, dönemin sonuna doğru rûmî denilen şekiller genellikle hâkim olmaktadır. Tezyinat şebekelerde taş malzeme ile, minare gövdeleri ve kümbetlerde geometrik kompozisyonlar halinde tuğla ve mozaik çini malzeme ile devam eder. Duvar örgü sistemi batı bölgelerinde düzgün kesme taş ve aralarına atılan tuğla kuşaklarla dikkati çekmektedir.

Medrese mimarisi, ortada bir açık avlu ile onu çevreleyen küçük mekânlar

Hareketli ve çok renkli taş işçiliği özelliği gösteren İlyas Bey Camii'nin giriş cephesi - Balat / Aydın

Aydinoğlu Mehmed Bey'in 1312'de inşa ettirdiği
Birgi Ulu camii

ve ana eksenindeki büyük eyvanla Selçuklu üslubunu ana çizgileriyle devam ettirir. Hamidoğulları'na ait Eğridir'deki Dündar Bey Medresesi (1302) bu özellikleri yansıtan bir örnektir. Yine Selçuklu döneminden beri kullanılan kapalı avlulu medreseler Beylikler devrinde de varlığını sürdürür. Germiyoğulları'ndan kalma Kütahya'daki Vâcidiye Medresesi'nin (1308) merkezî avlusu büyük bir kubbeyle örtülü örnektir. Bu yapının bir rasathane olabileceği ihtimali üzerinde durulan vardır. Diğer bazı medreselerin ise bimarhane veya şifhane olarak kullanılmış olması bu devir için de söz konusudur.

Selçuklu kümbet mimarisi genel özellikleri ile Beylikler devrinde de devam etmiş, ancak bu alanda bazı değişik uygulamalar da yapılmıştır. İlhanlılar döneminde inşa edilen Kemah Tugay Hatun Kümbeti ve Kayseri Sırçalı Kümbet, XIV. yüzyılda silindirik gövdeli, kesme taş mimari geleneğini devam ettirmektedirler. Hasankeyf'te Akkoyunlular'dan Zeynel Bey adına inşa edilen türbe, dönemin Anadolu mezar anıtlarına göre oldukça farklı bir uygulamadır. XV. yüzyılın ikinci yarısına ait olan eserin silindirik gövdesi bütünüyle tuğla kaplama olup kubbesi Asya'daki Timurlu mimari eserlerini hatırlatmaktadır. Yine silindirik planlı olmakla birlikte sütunlu bay galeriyle çevrili olan Ahlat'ta Emîr Bayındır Kümbeti 890 (1491), bölgedeki yerli geleneklerin etkisiyle şekillenmiş gibidir. Altıgen, sekizgen ve dörtgen planlı bilinen formlara ek olarak duvar yerine dört ayağa oturan dört büyük kemerle çevrili türbe mekânı Beylikler devrinin bir yeniliği şeklinde görülmektedir.

Beylikler devri çini tezyinatı Selçuklular'ın bir devamı şeklinde Aydınoğulları tarafından sürdürülmüştür. Birgi Ulu camii'nin (1312) mozaik çini mihrabı bu geleneğin en muhteşem örneğini teşkil eder. Aydınoğulları ve Karamanlı eserleri dışında çini sanatı bir durgunluk devresine girmiştir. XIV. yüzyılda üsluplaşmış hayvan figürlerinin hali sanatını canlandırdığı görülür. Avrupalı ressamların tablolarında yer alan örneklerde kuşlar ve ejderler ikili kompozisyonlar halindedir. XIII. yüzyıldan XIV. yüzyılın başlarına kadar süren İlhanlı hâkimiyetinde Uygur ressamları minyatürde parlak bir devre açmışlardır. Bu minyatürlerde renkten çok çizginin hâkimiyeti görülür. Hat sanatında ise Yâkut'un koyduğu esaslarda Osmanlılar'a kadar büyük bir değişiklik olmamıştır.

Beylikler devri sanatı özellikle mimaride plan şemalarındaki çeşitlilik bakımından bir geçiş devresi olmakla birlikte, Selçuklular'da görülmeyen bir yenilik olarak merkezî plana hazırlık yapan örneklerle önemli bir gelişme, aşamasını temsil etmektedir. Bundan sonraki gelişme, Batı Anadolu'da Bizans'a komşu, siyasî ve askerî bakımdan en zor durumda olan Osmanlıların elinde filizlenmiştir.

BİBLİYOGRAFYA :

Uzunçarşılı, *Kitâbeler I*, İstanbul 1346/1927; a.m.f., *Anadolu Türk Tarihi Tedkikatından Siyas Şehri*, İstanbul 1346/1928; a.m.f., *Anadolu Beylikleri*, tür.yer.; a.m.f., *Kitâbeler II*, İstanbul 1348/1929; M. Şakir, *Sinop'ta Candaroğulları Zamanına Ait Eserler*, İstanbul 1934; P. Wittek, *Das Fürstentum Mentesche*, İstanbul 1934; a.e., *Menteşe Beyliği* (trc. O. Şaik Gökayay), Ankara 1944; Himmet Akın, *Aydinoğulları Tarihi Üzerine Bir Araştırma*, Ankara 1946; E. Diez — v.dğr., *Karaman Devri Sanatı*, İstanbul 1950; Ali Kızıltan, *Anadolu Beyliklerinde Cami ve Mescitler*, İstanbul 1958; Oktay Aslanapa, *Yüzyıllar Boyunca Türk Sanatı (XIV. Yüzyıl)*, İstanbul 1977; a.m.f., "Doğu Anadolu'daki Karakoyunlu Kümbetleri", *Yıllık Araştırmalar Dergisi*, I, Ankara 1956, s. 105-114; Oluş Anık, "Turkish Architecture in Asia Minor in the Period of the Turkish Emirates", *Turkish Art and Architecture*, Fribourg 1980, s. 111-136; Hafız Kadri, "Menteşe Beyliği Âsâr-ı Kadîmesi", *TOEM*, XXV (1914), s. 57-60; Suut Kemal Yetkin, "Beylikler Devri Mimarisinin Klasik Osmanlı Sanatını Hazırlayışı", *AÖİFD*, III-IV (1955), s. 39-43; Mehlika Arel, "Mut'taki Karamanoğulları Devri Eserleri", *VD*, V (1962), s. 241-250; Semavi Eyice, "Zaviyeler ve Zaviyeli Camiler", *İFM*, XXIII/1-2 (1962-63), s. 1-80; A. Arel, "Menteşe Beyliği Devrinde Peçin Şehri", *Anadolu Sanatı Araştırmaları*, I, İstanbul 1978, s. 69-98; Ahmet Kuran, "Karamanlı Medreseleri", *VD*, VIII (1969), s. 209-223.

SELÇUK MÜLÂVİM

ANADOLU EYALETİ

Osmanlı Devleti'nde
XIV. yüzyıl sonlarında kurulan
önemli bir eyalet.

Rumeli eyaletinin teşekkülünden sonra, 1393'te I. Bayezid'in Kara Timurtaş Paşa'yı Ankara'ya Anadolu beylerbeyi olarak tayin etmesiyle kurulmuştur. Eyalet merkezi önceleri Ankara iken Fâtih Sultan Mehmed zamanında Menteşe Beyliği'nin Osmanlı hâkimiyetine alınmasından sonra 1451'de Kütahya'ya nakledilmiş, beylerbeyliği ise İshak Paşa'ya verilmiştir. Kanûnî Sultan Süleyman'ın şehzadeleri Bayezid ve Selim'in Kütahya'yı idare ettikleri 1550-1558 ve 1562-1566 yıllarında eyalet merkezi tekrar Ankara'ya nakledilmiş, ancak 1566'dan 1893 yılına kadar Kütahya yeniden merkez olmuştur.

Anadolu eyaleti, her birinin başında devlet tarafından tayin edilmiş birer idarecinin bulunduğu sancak veya livâ adı verilen idare bölgelerine ayrılmıştır. Eyaletin kesin olarak hangi sancaklardan meydana geldiğine dair arşiv kayıtları XV. yüzyıla kadar inmektedir. Nitekim II. Bayezid devrinde yapılan tahrir*lerin genel sonuçlarını gösteren bir icmal defterinde (BA, MAD, nr. 152) Anadolu eyaletinin on yedi sancaktan meydana geldiği tesbit edilebilmektedir. Bunlar Kütahya, Saruhan (Manisa), Hüdâvendigâr (Bursa), Aydın, Menteşe (Muğla), Bolu, Hamîd (Isparta), Ankara, Kangırı (Çankırı), Kastamonu, Karahisâr-ı Sâhib (Afyon), Kocaeli, Biga, Karesi (Balıkesir), Sultanönü (Eskişehir), Alâiyye (Alanya) ve Teke (Antalya) sancaklarıdır. Bu taksimat XVI. yüzyıl sonlarına kadar devam etmiştir. Nitekim Kanûnî devri başlarında yapılan tahrirlerin sonuçlarını gösteren Anadolu eyaleti icmal defteri (BA, TD, nr. 438; nr. 166) ile bazı teşkilât defterlerinde (TSMA, D 5246; D 8303; D 10057) beylerbeyliğinin on yedi sancaktan meydana geldiği görülmektedir. Aynı şekilde Celâlzâde Mustafa Çelebi de XVI. yüzyıl ortalarında buranın on yedi sancaktan ibaret olduğunu belirtmektedir (bk. *Tabakâtü'l-memâlik*, vr. 11^b-12^a). Ancak XVI. yüzyıl sonlarına doğru eyaletin üç sancağı başka yerlere bağlanmıştır. Alâiyye sancağı yeni kurulan Kıbrıs eyaletine, Biga ve Kocaeli sancakları ayrı ayrı zamanlarda Kaptanpaşa eyaletine (Cezâyir-i Bahr-i Sefîd) bağlanmış, böylece sancak sayısı on dörde düşmüştür. Ayrıca